

dipam

DİPLOMATİK İLİŞKİLER ve POLİTİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER for DIPLOMATIC AFFAIRS and POLITICAL STUDIES

PERSPEKTİF

Burhan Ahmed LODHI

AĞUSTOS 2023 | Sayı: 18

TÜRKİYE- PAKİSTAN SAVUNMA İŞ BİRLİĞİ

Giriş

Pakistan-Türkiye savunma iş birliği Haziran 2003'te Yüksek Düzeyde Askeri Diyalog Grubunun (HLMDG) kurulmasıyla resmi olarak başlamıştır. Daha önce savunma iş birliği 1988 yılında kurulan Pakistan-Türkiye Askeri İstişare Grubu (MCG) çerçevesinde yürütülüyordu. Her iki ülke de 1954 tarihli Türk-Pakistan Anlaşması'nın saha tecrübelerinin paylaşılması, savunma üretimi ve jeopolitik çevre konularını ele alan dördüncü maddesi ile bağlıdır.

21. yüzyıla gelindiğinde ise savunma iş birliği siyasi, bölgesel ve küresel paradigmalardan açısından daha geniş bir çerçeveye oturmuştur. ABD, helikopter motorları için ihracat lisansı vermeyi reddetti ve Pakistan'a 30 adet ATAK T-129 çift motorlu saldırı helikopterinin tedarikini durdurdu. ABD 2018 yılında Pakistan'a yaptığı askeri yardımı ve Uluslararası Askeri Eğitim ve Öğretim Programı (IMET) aracılığıyla Pakistanlı subaylara sağladığı finansmanı sona erdirdi. Aynı şekilde ABD, Türkiye'nin Rus S-400 hava savunma sistemini satın almasını gerekçe göstererek

Türkiye'yi F-35 ortak saldırı uçağı programının geliştirici ortağı olmaktan çıkarmıştır. Buna paralel olarak, ABD'nin Çin'in bölgedeki etkisine karşı koymak için yaptığı birçok dengesiz davranış, Pakistan ve Türkiye'yi 'yerli savunma sanayiini' geliştirmek için savunma iş birliğine yöneltti. Günümüzde dinamik askeri teknoloji ve güç farklılığı ile birlikte, Pakistan-Türkiye savunma meselesi çok yönlü bir ilişki oluşturmuştur.

20. Yüzyılın Gelişmeleri

Bağımsızlıkları sonrası dönemde hem Pakistan hem de Türkiye ordusu, aralıklı olarak iktidara ilişkin rollere müdahale ederek önemli aktörler olduklarını kanıtladılar. Harvard Üniversitesi'nde stratejik çalışmalar profesörü olan Eric Nordlinger bu müdahalelerin yelpazesini ve izlenen hedef türlerini kısaca ortaya koymuştur. Askeri müdahaleyi üç paradigma içinde sınıflandırmıştır. İlk ve en düşük seviye ordunun hükümet kontrolünü ele geçirme konusunda isteksiz kaldığı Pretoryen Arabulucu seviyesidir. İkinci seviye ordunun genellikle 2-4 yıl süreyle siyasi kontrolü ele almaya daha istekli olduğu Pretoryen Muhafız seviyesidir. En yüksek ve son seviye ise ordunun statükoyu korumak için olağanüstü ekonomik ve siyasi kontrol uyguladığı ve iktidarı sivillere geri vermek konusunda isteksiz olduğu Pretoryen Yönetici seviyesidir. Türkiye'de askeri müdahale, 1960, 1971 ve 1980 darbelerinde Pretoryen Arabulucu ile Muhafız seviyeleri arasında yer almaktadır. Pakistan'ın 1958-1971, 1977-1988 ve 1999-2008 yılları arasındaki askeri müdahaleleri ise, Pretoryen Muhafız ve Yönetici seviyeleri arasında yer almaktadır. Bu müdahalelerin yanı sıra, her iki ülkenin orduları da itibarlı bir konum elde etmiş ve kendilerini 'devletin kurtarıcı' olarak adlandırmışlardır.

Bu olaylar silsilesi, 1947'de Pakistan'ın bağımsızlığını kazanmasından ve 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından bu yana her iki ülkenin de benzer bir Askeri-Sınai-Akademik-Bürokratik komplekse sahip olduğunu göstermektedir. Pakistan'ın Hindistan'ı varoluşsal bir tehdit olarak sunması, ordunun büyük bütçeleri meşrulaştırmasını sağlamıştır. Benzer şekilde, Türkiye'nin Ermenistan çatışmasındaki askeri performansı ve Lozan Antlaşması kısıtlamaları altında Orta Asya devletleriyle yeniden bağ kurması, ordunun kritik önemde bir aktör olduğunu göstermiştir.

Soğuk Savaşın ilk yıllarında Pakistan savunma sanayii, ABD'yi Hindistan'ı caydırmak için gereken silahları sağlayacak en iyi kaynak olarak kabul etmiştir. Aralarında General Eyüp Han'ın da bulunduğu birçok Pakistanlı seçkin yönetici, 1953 yılında, Pakistan'a savunma imalatı desteği sağlamak için ABD'ye gitmiştir. Benzer şekilde Türkiye'nin savunma politikası da 1974 Kıbrıs Barış Harekatı'na kadar Batı odaklı olmuştur. Bu bağlamda Kore Savaşına asker göndermiş ve 1952 yılında NATO'ya katılmıştır. Ancak 1974 Kıbrıs Barış Harekatı sonrası Türkiye, güvenlik çemberini genişletmeyi ve Sovyetler Birliği ile Batı arasındaki ilişkilerde dengeyi sağlamayı tercih etmiştir. İslamabad ve Ankara 1954 yılında Türk-Pakistan Anlaşmasını imzalayarak güvenlik alanında iş birliklerini pekiştirmişlerdir. O dönemde Türkiye, Pakistan ile ilişkiler kurmak uğruna Hindistan ile olan ilişkilerini zayıflatmayı tercih etmemiş ve böylece bu antlaşma ile sadece bölgesel barış ve istikrar hedeflenmiştir. Daha sonra 1970'lerde, Türkiye'nin Bangladeş'in ayrılması sırasında Pakistan'a yardım etmesi ve Pakistan Bangladeş'i tanıyana kadar tanınamasıyla bu anlaşma Pakistan-

Türkiye ilişkilerinde bir dönüm noktası olmuştur. Benzer şekilde Pakistan, Kıbrıs meselesinde Türkiye'yi askeri-lojistik yardımlarla desteklemiştir. Sonrasında Türkiye-Pakistan ilişkileri, Afganistan savaşı ve Soğuk Savaş'ın yumuşama dönemi sebebiyle biraz gerilemiştir.

Soğuk savaş döneminde Pakistan-Türkiye stratejik bağları birçok farklı alanda iç içe geçmiştir. Yukarıda bahsedilen gelişmelerde, her iki ülke de ABD'nin yanında yer almış ve ortak bir güvenlik şemsiyesi edinmiştir. Ancak 2000'den sonra ABD, hegemon güce dönüşmüş ve Asya'daki politikasını koruyuculuktan dengeleyiciliğe çevirmiştir. Petrol için Körfez ülkeleriyle ve Hint Okyanusu bölgesini güvence altına almak için Hindistan ile ilişkilere yönelmiştir. Pakistan ve Türkiye arasında 'yerli silah sistemlerine' odaklanan muazzam düzeydeki savunma iş birliğinin kıvılcımını çakan girişim de burada yatmaktadır.

Pakistan-Türkiye Savunma İş Birliğine Doğru Bir Adım

ABD'nin savunma iş birliğini kesmesi, her iki ülkeyi de ilerlemeye ve uygun alternatifler aramaya yöneltmiştir. Bunlardan biri, ortak dini, kültürel, bölgesel ve uluslararası görüşleri nedeniyle savunma üretiminde birbirlerini desteklemektir. Bunun dışında, her iki ülke de kendi kendine yetme amacıyla 'yerli silah sistemlerini' geliştirmeye çalışmaktadır. Ayrıca her iki ülkenin geliştirdiği insansız hava araçları, savaş uçakları ve savaş gemileri Filistin-İsrail çatışmasında, Ermenistan-Azerbaycan çatışmasında ve çeşitli askeri gösterilerde büyük takdir toplamıştır. Pakistan, 2019 yılında yerli kapasitelerin geliştirilmesinde kamu-özel sektör ortaklığı için çeşitli anlaşmalar imzalamıştır. Pakistan Çin'le beraber dördüncü nesil JF-

17 Thunder teknolojisini üretip yaygınlaştırmaktadır. Benzer şekilde Türkiye, insansız hava aracı teknolojisinin geliştirilmesi ve Karabağ ve Suriye'de etkili bir şekilde uygulanması sonucunda uluslararası alanda öne çıkmıştır. Türk savaş gemilerinin teknolojisi de zaman içinde gelişmiştir. Buna ek olarak Türkiye 5. nesil uçak da geliştirmektedir.

Pakistan ve Türkiye, sadece bu iki ülkeyle sınırlı olmayan, iç içe geçmiş bir 'Askeri-Endüstriyel kompleks' oluşturmaktadır. Pakistan, Türkiye üzerinden 'Batı askeri teknolojisine' ulaşabilmektedir. Pakistan'ın son dönemde ürettiği MILGEM sınıfı Korvetler ve T-129 helikopterlerinin farklı üst segment parçalarının, çeşitli Avrupa ülkelerinden lisans alınarak üretildiği görülmektedir. Öte yandan, Türkiye de Pakistan üzerinden 'Çin'in askeri teknolojisine' ulaşmaktadır.

Güçlendiren Başarılar

Yerli savunma sanayinin geliştirilmesinde iş birliği sadece ikili bağları ve uzmanlığı arttırmakla kalmayıp, aynı zamanda araştırma ve geliştirme (AR-GE) süresini de kısaltmaktadır. Türkiye geçmişte F-16 uçakları ve Agosta 90B denizaltılarının üretiminde birlikte çalışmıştır. Pakistan ve Türkiye, 2023 yılına kadar MILGEM sınıfında dört korvet üretme konusunda anlaşmıştır. Pakistan'a tam teknoloji ve fikri mülkiyet hakları devri de anlaşmanın bir parçasıdır. Ayrıca bu korvetler teslim edildiğinde Pakistan'ın yerli bir firkateyn (karma silahlara sahip bir savaş gemisi) için proje hazırlamasına da olanak tanıyor.

Buna ek olarak iki ülke tarafından ortak askeri eğitim ve tatbikat programları yürütülmektedir. Her iki ülke de gelecekte iş birliğini genişletmek ve yeni fırsatları incelemek üzere Yüksek Düzeyde Askeri

Diyalog Grubu (HLMDG) oluşturmuştur. Grup yılda bir kez toplanarak o yıl kaydedilen ilerlemeyi görüşmektedir.

İleriye Doğru

İki ülkenin iş birliği büyük ölçüde gelişmiştir. Ancak her iki ülke de ordularını daha da güçlendirmek için hala müthiş bir potansiyele sahiptir. İki ülke birçok alanda iş birliğini geliştirebilir. Örneğin Pakistan, Türk silahlı insansız hava araçlarının potansiyel bir kullanıcısı olabilir ve her iki ülke de kendi yeni nesil savaş uçağı programlarının geliştirilmesinde iş birliği yapabilir ya da bilgi ve tecrübe alışverişinde bulunabilir.

Türk İHA'ları, karşılaşmalarında kısmen ülkenin elektronik harp kabiliyetleri sayesinde başarılı olmuştur. Hem havadan hem de karadan elektronik harp sistemleri kullanılmıştır. Bu sektörde genişleme ve sürekli gelişme potansiyeli çok büyüktür. İş birliği yapılabilecek diğer önemli alanlar arasında terörle mücadele, radar teknolojisi, uzay, hava ve füze savunması yer almaktadır.

Pakistan ve Türkiye arasında, kalıcı savunma iş birliği için sağlam bir temel bulunmaktadır. Ortak proje geliştirmesi, her iki ülke için de Ar-Ge süresini kısaltacak ve yeterliliklerini arttıracaktır. Bu sayede Pakistan ve Türkiye, özellikle askeri sektörde ticaret açığına neden olan 'ticarete uzmanlaşma' konusundaki farklılıklarını da en aza indirebilir.

DİPLOMATİK İLİŞKİLER ve POLİTİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER for DIPLOMATIC AFFAIRS and POLITICAL STUDIES

+90 216 310 30 40 info@dipam.org

+90 216 310 30 50 www.dipam.org

Merdivenköy Mah. Nur Sok. Business İstanbul
A Blok Kat:12 No:115, Kadıköy/İstanbul

YAZAR HAKKINDA

Burhan Ahmed LODHI, DİPAM Yaz Dönemi stajyeridir. Pakistan Ulusal Savunma Üniversitesi Stratejik Çalışmalar Bölümü'nde lisans eğitime devam eden Burhan Ahmed Lodhi, bölgesel dinamikler alanında araştırmalarına devam etmektedir. İyi düzeyde İngilizce ve Urduca bilmektedir.